

Descoberts gravats d'entre 15.000 i 11.700 anys d'antiguitat, que situen Coves del Fem en el mapa de l'art paleolític català

- Un equip de recerca del MAC, la UAB i el CSIC ha identificat una plaqueta amb gravats de diverses espècies animals de finals del Paleolític Superior al jaciment de Coves del Fem, Ulldemolins (Priorat).
- La troballa contribueix al coneixement de l'art paleolític català i consolida la importància del massís del Montsant en relació amb les expressions artístiques paleolítiques de la península Ibèrica.
- La plaqueta es mostrarà al MAC, dins l'exposició "Art Primer. Artistes de la prehistòria", fins a finals de gener.

Barcelona, 14 de desembre de 2020.- La campanya realitzada el passat estiu per l'equip de recerca que excava el jaciment de Coves del Fem (Ulldemolins, Tarragona) ha permès descobrir una important peça d'art prehistòric a Catalunya: una plaqueta de pedra amb les figures de diversos animals finament gravades, d'una antiguitat entre 15.000 i 11.700 anys.

És una troballa excepcional, segons els investigadors, que suposa una nova aportació al coneixement de l'art paleolític a Catalunya, on aquests tipus de restes apareixen molt rarament. A més, consolida la importància del massís del Montsant en relació amb les expressions artístiques paleolítiques del nord-est peninsular i obre una nova perspectiva a la recerca en el jaciment, ja que amplia de manera molt considerable la seva cronologia fins al final del Paleolític Superior.

Per fer la peça es va emprar un còdol rierenc de llicorella de forma ovalada i amb dues cares planes i paral·leles, que mesura 18 centímetres de llargada per 12 d'amplada. L'estudi preliminar determina que, com a mínim, apareixen 6 figures d'animals, entre les quals són representats 2 cérvols -un mascle i una femella-, 2 figures que podrien ser un càprid o un bòvid i 2 figures indeterminades. També apareixen un gran nombre de línies gravades, ara per ara de difícil interpretació.

Des de la perspectiva de la tècnica d'elaboració, l'equip de recerca destaca la precisió del fi gravat, fet amb un estri de sílex molt agut. En alguns casos, s'hi mostren detalls anatòmics com els ulls, les orelles, els musells i les banyes. Hi destaquen especialment les grans banyes d'un cérvol mascle adult, representades amb 7 puntes.

Una descoberta sorprenent

La troballa es va produir durant la inspecció dels blocs de pedra que es troben dispersos en la superfície del jaciment. Aquests blocs queden al descobert a conseqüència de l'erosió dels estrats produïda per les crescudes d'aigua que han afectat part del jaciment. Els habitants de Coves del Fem utilitzaven sovint còdols i plaquetes d'esquist per elaborar estris de tota mena. Per aquest motiu, es revisen totes les pedres d'aquest tipus que hi apareixen. No és gens freqüent, més aviat és una raresa, que aquestes plaquetes presentin gravats, per això trobar la plaqueta gravada ha estat una sorpresa majúscula per als investigadors.

Atès que la peça es va localitzar sense un context estratigràfic precís, la hipòtesi dels investigadors sobre la seva antiguitat la situa entre uns 15.000 i 11.700 anys abans d'ara, corresponent a finals del Paleolític Superior. Aquesta cronologia se sustenta en la composició de la representació i l'estil de la seva execució, junt amb la comparativa d'elements similars localitzats en altres jaciments i en què s'ha pogut establir la seva antiguitat de manera precisa.

Un alt valor simbòlic

A més del seu valor artístic, la peça és especialment valuosa pel que representa: parla del món ideològic dels grups caçadors-recol·lectors, en què els gravats són representacions simbòliques elaborades amb una finalitat que es desconeix per ara.

La seva presència a Coves del Fem permet als investigadors posar-la en relació amb un sistema simbòlic compartit amb altres jaciments de cronologies similars de la península Ibèrica, on també s'hi han documentat les representacions d'animals sobre plaquetes d'esquist.

Pel que fa a Catalunya, els objectes d'art paleolític estan molt pocs representats i només comptats jaciments han ofert peces d'aquest tipus. En bona part es concentren en un territori relativament petit, a cavall entre el Priorat i la Conca de Barberà. Entre d'altres, destaquen les troballes de Sant Gregori (Falset, Priorat), a l'abric del Molí del Salt (Vimbodí i Poblet, Conca de Barberà) i al jaciment de l'Hort de la Boquera (Margalef del Montsant, Priorat), aquest darrer a pocs quilòmetres de les Coves del Fem, al massís del Montsant.

Un projecte per estudiar el procés de neolitització al Montsant

Les excavacions a l'abric de Coves del Fem són coordinades per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), el Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) i el Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), finançades en el marc dels projectes quadriennals de recerca en matèria d'Arqueologia i Paleontologia convocats pel Departament de Cultura de la Generalitat, i formen part d'un projecte de recerca concedit pel Ministeri de Ciència i Innovació. El projecte compta, a més, amb el suport de l'Ajuntament d'Ulldemolins, el Parc del Montsant i la família Borrull, propietària de la cova. Des que es van iniciar els treballs, l'any 2013 s'hi han realitzat cinc campanyes d'excavacions.

L'objecte d'estudi del projecte se centra en la transició entre les darreres societats caçadores-recol·lectores i les primeres poblacions agrícoles i ramaderes que s'assenten a la capçalera del riu Montsant. L'objectiu és conèixer com fou aquest poblament i aprofundir així en el coneixement del procés de neolitització del nord-est peninsular, comparant-lo amb altres zones del mediterrani occidental on es documenten distintes dinàmiques socials.

El projecte de recerca està dirigit per Raquel Piqué, catedràtica del Departament de Prehistòria de la UAB; Xavier Terradas, investigador del CSIC a la Institució Milà i

Fontanals de Recerca en Humanitats (IMF-CSIC) i Antoni Palomo, conservador de les col·leccions de prehistòria del MAC.

El jaciment Coves del Fem

Coves del Fem es localitza en el terme municipal d'Ulldemolins, a la comarca del Priorat. Es tracta d'un únic gran abric, tot i que hi ha alguna petita cavitat annexa que hauria contribuït a conformar la seva denominació en plural. És un jaciment singular, que reuneix les característiques potencials per poder contribuir de manera molt important al coneixement de la transició entre els últims caçadors-recol·lectors i els primers agricultors del nord-est de la península Ibèrica.

El jaciment presenta fins ara una ampla seqüència cronoestratigràfica que es correspon al període final del mode de vida caçador-recol·lector i inclou algunes ocupacions atribuïbles al període de 6000-5500 a de C. No obstant això, la troballa de la plaqueta gravada permet suposar que la cova va ser també freqüentada anteriorment pels caçadors-recol·lectors del final del Paleolític.

Altres datacions realitzades a l'abric permeten estendre el període d'ocupacions de la cavitat fins a la segona meitat del V mil·lenni a de C, amb una àmplia estratigrafia del Neolític antic que correspon a les primeres comunitats pageses i abasta des dels primers moments del Neolític antic cardial fins al Neolític epicardial. Aquesta estratigrafia suposa una bona oportunitat per poder caracteritzar el procés d'evolució de les primeres societats agricultores i ramaderes i la seva consolidació al nord-est peninsular.

A l'excel·lent conservació de l'estratigrafia s'hi afegeix la bona preservació d'estructures ja des dels nivells mesolítics, una bona conservació de les evidències arqueobiològiques i un complet registre representatiu de les diferents produccions tècniques d'aquestes societats. Tot això fa de les Coves del Fem un jaciment important per a l'estudi de la desaparició dels caçadors-recol·lectors i la dinàmica de neolitització al nord-est de la península Ibèrica.

Fins al moment, l'equip de recerca ha excavat nivells neolítics i mesolítics i encara no ha arribat als nivells a què podria pertànyer la peça trobada. Malgrat això, els investigadors pensen que, com passa en altres jaciments similars, aquests tipus d'objectes no solen ser mai troballes aïllades.

La plaqueta, a l'exposició del MAC

La plaqueta serà exhibida en l'exposició "Art Primer. Artistes de la prehistòria", que finalitzarà el gener de 2021. L'exposició és un viatge de més de 50.000 anys a la descoberta del pensament creatiu per part de les societats prehistòriques.

L'exposició aborda el tema dels orígens de l'art a la prehistòria, tot dedicant una especial atenció a les manifestacions de l'anomenat "art rupestre llewantí", conservades als territoris de la façana mediterrània de la península Ibèrica i, en especial, a Catalunya.

Aquesta exposició ha estat recentment nominada als Global Fine Art Awards (GFAA). És el primer programa anual creat per reconèixer les millors exposicions i instal·lacions a escala mundial, els Òscars de les creacions expositives. El programa GFAA honora la innovació i l'excel·lència en el disseny d'exposicions, el context històric, el valor educatiu i l'atractiu públic. Aquest programa anual de premis reconeix les millors exposicions de tot el món en museus, galeries, fires, biennals i instal·lacions públiques.

Material audiovisual:

<https://bit.ly/2KfR76o>

Imatge de la cara B de la plaqueta de Coves del Fem.

Crèdits: Arxiu del Museu d'Arqueologia de Catalunya, Josep Curto.

<https://bit.ly/2KiZ5LY>

Imatge de la cara B en què s'aprecien ressaltats el cap i les grans banyes d'un cérvol mascle adult, representades amb 7 puntes. **Crèdits:** UAB

<https://bit.ly/2WeJUpW>

Vídeo sobre el projecte de recerca a Coves del Fem

Crèdits: Museu d'Arqueologia de Catalunya

Més informació:

Joan Muñoz

Responsable de Públics, Comunicació i acció educativa

Museu d'Arqueologia de Catalunya

T.93 423 21 49

joanmunoz@gencat.cat